

Додаток 11

“Засинає Чорний ліс...”

Засинає Чорний ліс, сонечко вже сіло,
 Тихо-тихо навкруги, спить Україна мила.
 Не щечече соловей у вишневім гаю,
 Там дівчина край води сльози утирає.
 А дівчиноньку оту, Україну-мати,
 Нема кому боронить, кому захищати.
 Ой, Степане, батьку наш, веди нас до бою
 За Україну рідную підем за тобою.
 Україну ми спасем і вона засяє
 В жовтім відблиску шабель і блакитнім сяйві.
 Тільки сивий, старий дід стиха щось шепоче:
 Як поборем москалів, жити ся захоче!

Додаток 12

“Сотня вовків”

Шануймося, хлопці, бо ми того варті,
 Шлях нас не трафить, коли ми разом!” –
 Так скрикнув нам сотник і першим відправив
 Пекельний дарунок, відкривши вогонь.
 Приспів:
 А скоростріл щечече, не змовкає,
 Гранати рвуть, шматують на куски,
 Сьогодні бій останній приймає
 Криваве свято сотня “Вовків”.
 Нас обложили, мов на полюванні
 Зігнали псів, проставили кордон,
 Але ще жоден “вовк” так просто не спочив,
 Якщо він зуби кров’ю ворога не змив.
 Але ще жоден “вовк” так просто не сконав,
 Якщо він смаку крові не пізнав.

Додаток 13

“Вже весна воскресла”

Вже весна воскресла, трави зеленіють,
 Там у Закарпатті могили чорніють. (2)
 Чорніють могили, військом висипані,
 Там лежать герої, що за волю впали. (2)
 Що впали за волю, не було ріжниць
 Жінки брали коси, мужчини рушниці. (2)
 Молоді дівчата рани завивали,
 Молодих героїв в шпиталь відправляли. (2)
 Не одна жертва на Україні стала
 Слава Україні! І Героям слава! (2)

*Олег ЄГРЕШІЙ***ЦІННЕ ЕПІСТОЛЯРНЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ**

XXI століття, без сумніву, – доба прагматизму. Історична наука, на наш погляд, покликана знаходитись у руслі тенденцій цієї пори, відповідати на запити часу, давати відповіді на насущні питання, що постають перед нинішнім суспільством. Зауважимо, що історія повсякденності, як окремих напрям у науці, є максимально наближеною до вирішення цих проблем, адже безпосереднім предметом її дослідження постає якраз конкретна людина в широкому її пізнавальному вимірі. З її неповторним внутрішнім світом, зовнішнім середовищем (соціаль-

ним антуражем), побутом, ціннісними характеристиками, зацікавленнями, контактами з іншими людьми, виживанням в умовах різних історичних часових відтинків.

Одразу ж постає резонне питання – способи вивчення повсякденності, різновид історичних першоджерел, які характеризують людину. Очевидно, насамперед маються на увазі періодичні видання, а також, поза всяким сумнівом, епістолярій. Адже періодика (за уважного її прочитання) дає можливість збагнути простір людського буття через уміщення статей з побутової тематики, реклами, світу торгівлі, мистецтва, політики, соціально-економічних відносин, релігії. Аналіз усього вищезазначеного дає можливість вивчати ментальність доби, дати випуклу різносторонню характеристику історичної людини.

Особливий вид першоджерел – епістолярій. Адже йдеться про “рукотворні” джерела, а не про “плід газетної верстки”. Епістолярій дає змогу “побачити досі не побачене”, адже почерк, авторські акценти, підкреслення, окремі скорочення, “архаїка висловлювань”, дубляж слів, виставлення лапок, авторські виправлення, вживання латинізмів, запозичення термінів з інших наук часом говорять про автора, його внутрішній світ глибше, аніж, власне, сам зміст листів, його тематичне навантаження.

Науковець із Луганська Г.Корольова, аналізуючи методологічні принципи дослідження повсякденного життя українського селянства, часто вживає термін “антропологізм”, який передбачає поворот у бік вивчення “мікрорівневих” об’єктів. Якщо класична наука оперує закономірностями, що знаходяться поза межами суб’єктивного сприйняття, відзначає Г.Корольова, то історія повсякденності спрямована на реконструкцію ролі особи, ґрунтується на індивідуальному досвіді й практиці. Основними векторами фундаментальної переорієнтації став перехід від структурних побудов до взаємозв’язків, від точних схем до життєвих ситуацій, від колективних норм до індивідуальних стратегій. В основі кожної мікроісторії перебуває конкретна ситуація з усіма зв’язками й діалектичними суперечностями, які її формують, що свідчить про міждисциплінарний характер означеної теми¹. На думку Г.Корольової, пошук альтернативних джерел стає необхідністю, адже офіційні архівні документи в багатьох випадках мало можуть допомогти в дослідженні мікропроцесів.

Відома українська дослідниця історії повсякденності вінничанка Ольга Коляструк відзначає репрезентативність першоджерел цього історичного напрямку. Такі першоджерела, на її думку, мають “спонтанний” характер, довільне формулювання, виразно суб’єктивне забарвлення й створені на розсуд автора. Еґо-документи (щоденники, листи, нотатки для пам’яті) створені суголосно настрою автора, відповідно до його оптики бачення подій. Міра узагальнень, припустимих екстраполяцій на підставі цих свідчень має ґрунтуватися не тільки на чисельно представницькому масиві, а й на зваженості контекстного співвідношення приватного й суспільного, одиничного й множинного².

За приватними спостереженнями й зауваженнями, як вважає О.Коляструк, не тільки індивідуально-персоналізований зріз часу, а й відбиток громадського смаку в широкому розумінні. Головне й другорядне поміняні місцями, чого в офіційних документах не допускається: “Нерідко у мимохідь кинутих висловах чи фразах можна вловити найточнішу оцінку досліджуваного, коли неочікувана фіксація випадковості віддзеркалює закономірність, а підкреслена включність відтісняє типовість явища. Погляд пересічної людини, людини “із натовпу”, “із середовища” вихоплює із життя такі факти, які з офіційних позицій не помічаються, а тому не беруться до уваги при аналізі”³.

У листах натрапляємо на свідчення особисте, “зсередини”, найменш підвладне кон’юнктурі й диктатові ситуації, вільне від цензури. Жоден офіційний документ, з якою б акуратністю й старанністю він не складався, не відтворить справжніх переживань, настроїв, оригінальних оцінок, сумнівів чи вагань. Саме в конфіденційних документах люди фіксують свої рішення, незгоду, а іноді й потаємні гадки. У листах “проговорюється” епоха, її специфіка⁴.

Пропонований лист – маленька частинка епістолярної спадщини родини підпільного греко-католицького священика Антіна Сірецького. Листування дивом збереглося з далеких

1950-х і розповідає нащадкам про побут сім'ї священника за складних суспільно-політичних умов радянського тоталітаризму. Його родину було депортовано на Далекий Схід, у Хабаровський край, де впродовж чотирнадцяти років їм доводилося приймати виклики суворой доби.

Лист-прохання парафіян с. Молодятин, де в міжвоєнний період правив А.Сірецький, до генерального прокурора СРСР – яскраве свідчення ставлення вірян до священнослужителя, який ретельно виконував свої обов'язки, залишивши довгу пам'ять про себе й позитивні відгуки.

З метою точної регенерації (відтворення) листа ми залишаємо його автентіку, включно з авторськими “українізмами”, скороченнями, філологічними похибками та ін. Шкода, але нам не вдалося з'ясувати справжнього автора листа. Гіпотетично йдеться про родичів священника, які залишилися на Прикарпатті й від імені парафіян намагалися “замовити слово” про свого колишнього пастиря, якого, до речі, звинувачували за співпрацю з Організацією українських націоналістів.

Лист

**парафіян села Молодятин Печеніжинського району Станіславської області
Генеральному прокурору СРСР про сприяння у звільненні пароха, звинуваченого
радянськими спецслужбами у співпраці з ОУН**

Генеральному прокурору
СССР г. Москва
От парафіян с. Молодятин
р-н Печенежин – обл. Стан.

Заявление

Нам стало известно, что родственники нашего бывшего священника С.А.М. (Сірецький Антон Маркелович. – *О.Є.*) (проживающего сейчас с семьей на спецпоселении в Хабаровском крае, пос. Джонка, Нанайского р-на), направляя в феврале месяце текущего года жалобы для их освобождения у Верх. Совет СССР и Верх. Суд СССР, обратились в обл. суд и обл. прокуратуру Станисл. обл. с просьбой указать им вину и приговор указанных людей. Но им ответили, что там не имеется никаких документов, касающихся С.А.М. и его семьи. Жалобы так и направлено в Москву без указания вины и приговора, а до конца июня месяца они оставались без ответа. Только тогда родственники С.А.М. получили извещение от... заместителя прок. по спецделам Станисл. обл., что указанные жалобы (им ли?..) отброшены, так как С.А.М. ... сотрудничал с “ОУН” и в своем хозяйстве держал наемную силу...

Это извещение мы считаем самым грубым нарушением справедливости и садистической насмешкой с совсем невинно страдающих людей! Мы, как никто другой, хорошо знаем честную жизнь нашего бывшего священника С.А.М. Он никогда не был врагом людей, ни вредителем. У него не было другого занятия, только Церковь, связанная с ней работа и семья. Тяжело больной старик (1881 г. рожд.) никогда не имел никаких связей с ОУН. Мы с ним жили все время, смотрели на его жизнь. Указанное наказание это кричащая ошибка!!

Наемную силу в довоенное время у нас люди держали через каждый пятый дом. Это разрешено было законом. Это и сейчас ведь разрешено законом, так как до тех пор у нас держат наемную силу православные батюшки и государственные служащие и рабочие в селах и городах, колхозники и даже работники МВД, суда и прокуратуры. Нужно сказать, что во время войны и повоенное время С.А.М. вообще не держал наемной силы, так как не было на это средств. Эту функцию выполняла его дочь, С.М.А. (Сірецька Марія Антонівна. – *О.Є.*). Безплатной рабочей силы С.А.М. не использовал никогда. К Вашему сведению подаем еще, что при депортации С.А.М. (в марте мес. 1950 г.) разрешено взять с собой только ручную кладь, все

прочее имущество, корову, продукты, мебель и другие вещи домашнего обихода конфисцировано...

Во время, когда наше Сов. Государство, стоя на верху своего могущества, великодушно прощает своим гражданам и самые большие грехи, даже с судприговором на 10–15–20 и 25 лет, мы обращаемся к Вам с просьбой: станьте в защиту сов. закона, не дайте дальше страдать совсем невинным людям! Ведь советский закон – это не личные симпатии или антипатии, или даже личные расчеты пока неизвестных нам темных сил, подлинных вредителей государства!

Мы обращаемся к Вам не только как бывшие парафияне С.А.М, но даже, и это в первую очередь, как свидетели хорошо знающие жизнь С.А.М. и его семьи, жены С.С.В. (Сірецька Софія Володимирівна. – О.Є.), дочери М.А. и сына Л.А. (Сірецький Любомир. – О.Є.).

с. Молодятин, дня 21 ІХ 1956 г.

1. Корольова Г. І. Методологічні принципи дослідження повсякденного життя українського селянства у 1960–1980-х рр. / Г. Корольова // Матеріали всеукраїнської наукової конференції [“Людина в структурах повсякдення в історії України”], Луганськ, 26 листоп. 2009 р. – Луганськ, 2009. – С. 39.
2. Коляструк О. А. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності / О. Коляструк // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 145.
3. Там само. – С. 146.
4. Там само. – С. 151.

УДК 94 (477) + 321.02

Богдан ПАСКА

ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В ЕСЕЇСТИЦІ ДИСИДЕНТА ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

У статті висвітлюється націоналістичний аспект ідеології публіцистичних творів другої половини 60-х рр. ХХ ст. українського дисидента Валентина Мороза. Його ідеї були своєрідним продовженням розвитку теорії українського інтегрального націоналізму в умовах існування радянського тоталітарного режиму. Націологічні теорії В.Мороза є примордіалістськими за своєю суттю та мають багато спільного з парадигмами Д.Донцова, Ф.Ніцше й Л.Гумільова. Досліджено формування націоналістичних поглядів В.Мороза, їх характер, роль і значимість у середовищі дисидентського руху.

Ключові слова: В.Мороз, український націоналізм, дисидентський рух, “Репортаж із заповідника імені Берії”.

Український націоналізм як ідеологічна доктрина остаточно сформувався й поширився у 20–30-х рр. ХХ ст. в еміграційних колах як реакція на поразку національно-визвольних змагань українського народу 1914–1921 рр. і розчарування в ліберальних та соціалістичних ідеалах. Серед його ідеологів уваги заслуговують Д.Донцов, М.Сціборський, Ю.Васіян, Д.Андрієвський та ін. Саме міжвоєнний період і період визвольної боротьби УПА стали часом розквіту українського націоналізму та найбільшого його поширення в народних масах. Це було викликано, у першу чергу, сприятливою міжнародною ситуацією, насамперед поширенням націоналістичних правоавторитарних режимів у більшості країн Центрально-Східної Європи. Основним тереном поширення націоналізму були західноукраїнські землі, які перебували в складі Польщі, Румунії та Чехословаччини. У другій половині ХХ ст. ситуація змінилася: усі землі сучасної України опинилися під радянським пануванням, що унеможливило легальне існування будь-яких ідеологічних течій, відмінних від офіційної, у тому числі й українського націо-